

Δρ. Αντώνης Βασιλάκης

Επίτιμος έφορος αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας

ΕΛΛΕΙΨΟΕΙΔΕΣ ΜΕΓΑΡΟ ΤΗΣ ΥΧ ΣΤΑ ΤΖΑΝΝΑΤΑ ΠΟΡΟΥ
ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΧ ΠΕΡΙΟΔΟ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΙΟΝΙΟ

Εκτεταμένη περίληψη

Εισαγωγικά

Η ανακάλυψη και ανασκαφή μεγάλου ελλειψοειδούς μεγάρου της ΥΧ ΙΙ-ΙΙΙ (1500-1250 π.Χ.) στα Κατσιβελάτα (αγρός ιδιοκτησίας Ευ. Μενεγάτου) του οικισμού Ρίζα Τζαννάτων της περιοχής Πόρου [1] συμπληρώνει την αρχαιολογική εικόνα για τη νοτιοανατολική Κεφαλονιά κατά την ΥΧ. Η εικόνα αυτή έχει σημαδευτεί από την ανακάλυψη και ανασκαφή το 1991-1993 του ηγεμονικού θολωτού τάφου στη διπλανή θέση *Μπούρτζι*.

Η ανασκαφή πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο-Οκτώβριο 2011, το Σεπτέμβριο-Νοέμβριο 2012 και τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο 2013. Η μελέτη των ευρημάτων έγινε κατά τα έτη 2012, 2013, 2017 και 2018, αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί. Το 2012 και 2013 η μελέτη έγινε στο ανακαινισμένο από την Εταιρεία Μελετών Προϊστορικής Κεφαλληνίας παλιό σπίτι του αείμνηστου καθηγητή Γιάννη Καμπίτση. Το 2017 και το 2018 η μελέτη έγινε στο εργαστήριο της Εφορείας στο Αργοστόλι. Ωστόσο, σοβαροί λόγοι δυσχεραίνουν την πρόοδο της μελέτης, ακόμη και τώρα που συντάσσεται αυτή η έκθεση, που αναγκαστικά πρέπει να θεωρηθεί προκαταρκτική. Η εργασία δομείται σε 4 μέρη:

A. Ανασκαφή και αρχιτεκτονική

α) Προανασκαφική εικόνα.

β) Ανασκαφή έτους 2011.

γ) Ανασκαφή έτους 2012.

δ) Ανασκαφή έτους 2013.

ε) Πρόταση αναπαράστασης του ελλειψοειδούς μεγάρου

B. Στρωματογραφία και κινητά ευρήματα

1. Στρωματογραφία

2. α Κεραμική

β Άλλα πήλινα ευρήματα.

γ Κοσμήματα – μικροαντικείμενα.

Γ. Συζήτηση.

Η ΜΧ και ΥΧ περίοδος στα Ιόνια νησιά.

A. Ανασκαφή και αρχιτεκτονική

α) Προανασκαφική εικόνα και τοπογραφία

Σε περιοδείες στην περιοχή Τζαννάτων κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών του 2011, διαπιστώθηκε ότι κοντά στον οικισμό Ρίζα Τζαννάτων, στη δασωμένη θέση Κατσιβελάτα, η καλλιέργεια σε ένα ξέφωτο φυτεμένο με ελιές, είχε καταστρέψει μια αρχαιολογική θέση, δημιουργώντας σωρούς από πέτρες. Ξεχώριζαν ίχνη από χαμηλούς ευθύγραμμους αρχαίους τοίχους από μεγάλες ημίεργες πέτρες. Οι τοίχοι ονομάστηκαν αρχικά, και κάπως αμήχανα, 'περίβολοι'. Τα ορατά επιφανειακά ευρήματα ήταν ρωμαϊκές κεραμίδες, απολεπίσματα λευκωπού πυριτόλιθου και λίγη φθαρμένη κεραμική.

Ο ανατολικός αρχαίος τοίχος όριζε το λίοφυτο από τα δυτικά, όπου δασικά δέντρα είχαν φυτρώσει ανάμεσα σε σωρούς πέτρες. Το χωράφι ήταν διαμορφωμένο στο παρελθόν σε 'πεζούλες' με 'λιθιές' από ημίεργες πέτρες μεσαίου και μεγάλου μεγέθους, προερχόμενες από διάλυση αρχαίων κατασκευών. Οι εργασίες διαμόρφωσης σε πεζούλες και η φύτευση των ελαιοδένδρων πραγματοποιήθηκε πριν από πολλές δεκαετίες. Για να γίνει η ανασκαφή αφαιρέθηκαν δασικά δένδρα (δρυς, σκίνοι, παλιές ελιές), αφού από κάτω τους βρισκόταν, όπως αποδείχθηκε με την ανασκαφή, το μεγαλύτερο σωσμένο τμήμα του μεγάρου.

Ανατολικά από το λίοφυτο βρίσκεται ο πυκνά δασωμένος λόφος Ράχη. Σε αυτοψίες διαπιστώθηκε ότι είναι πιθανή θέση για «οχυρωμένη ακρόπολη». Μέσα στα πυκνά και ψηλά δένδρα διακρίνονται αναλήμματα με τοίχους μέχρι 1,5 μ. ύψος και λίγη φθαρμένη κεραμική. Έχουν γίνει κι εδώ στο παρελθόν διαμορφώσεις (φύτευση αμπελιών), που έχουν αλλοιώσει το ανάγλυφο του εδάφους. Διαθέτει άμεση ορατότητα προς το φαράγγι του ποταμού Βόχυνα και το λιμάνι του Πόρου, ενώ η Ράχη είναι ορατή από το πέλαγος [2] σε όποιον έρχεται προς τον Πόρο. Ο πραγματικός χαρακτήρας των κατασκευών στη Ράχη θα διευκρινιστεί στο μέλλον με συστηματικότερη επιφανειακή και ανασκαφική έρευνα.

β. Ανασκαφή έτους 2011

Η ανασκαφή του 2011 έγινε το Σεπτέμβρη και τον Οκτώβρη και διακόπηκε στις 12 Οκτωβρίου 2011, όταν ανακοινώθηκε νομοθετική ρύθμιση για την αποχώρηση από την υπηρεσία στις 31 Οκτωβρίου 2011 του διευθυντή της Εφορείας και της ανασκαφής. Η ανασκαφή, που αποτυπώθηκε στην αεροφωτογραφία [3] και τον ορθοχάρτη [4], είχε ήδη επιτύχει το στόχο της: είχε εντοπιστεί και ανασκαφτεί ένα οικιστικό κατάλοιπο της ΥΧ. Και οι πέντε ενότητες της ανασκαφής είχαν ισάξιο ενδιαφέρον: α) Αρχίζοντας από την επιφάνεια: το ρωμαϊκό νεκροταφείο κεραμοσκεπών τάφων [5] δείχνει την τελευταία χρήση του χώρου πριν γίνει δασικός. β) Οι μακροί παχιοί (2,30 μ) τοίχοι μήκους 40 μ. και ο δρόμος (πλάτους 2,20-2,30 μ.) δηλώνουν δραστηριότητα στην περιοχή μετά την εγκατάλειψη και κατάχωση των κτιρίων, και πιθανό συνέδεαν την «ακρόπολη» στη Ράχη με το θολωτό τάφο στο Μπούρτζι. γ) Ένα μικρό καμπυλόγραμμο κτίριο, που ανασκάφτηκε στο νότιο τμήμα του, ενσωματώθηκε στο δρόμο [6]. δ) Αποκαλύφθηκε το νότιο τμήμα από μεγάλο καμπυλόγραμμο μέγαρο και ε) βορειοδυτικά από το μέγαρο ανακαλύφθηκε παλιότερη κατοίκηση, με δυο λεπτούς τοίχους με κεραμική τέλους ΜΕ ΙΙΙ/αρχών ΥΕΙ) [7]. Το πιο σημαντικό ήταν η

ανακάλυψη αδιατάρακτων στρωμάτων με κεραμική και κομμάτια πηλού στη θέση τους [8].

γ) Ανασκαφή έτους 2012

Τον δεύτερο χρόνο η ανασκαφή απέκτησε ένα ανακαινισμένο σπίτι, βόρεια από την ανασκαφή. Η εργασίες οργανώθηκαν στο τρίμηνο διάστημα από το Σεπτέμβριο ως το Νοέμβριο 2012. Σκοπός των εργασιών ήταν:

1. Η χαρτογράφηση της περιοχής με το ΓΣΠ και με περπάτημα. Αποτυπώθηκαν ψηφιακά παλιές και νέες αρχαιολογικές θέσεις και αξιοποιήθηκαν πληροφορίες ντόπιων, που υπέδειξαν πιθανές αρχαιολογικές θέσεις. Εμπλουτίστηκαν οι γνώσεις για τις επιφανειακές αρχαιότητες στην περιοχή, για τα οικιστικά κατάλοιπα και για τα νεκροταφεία, που εκτείνονται, εκτός από το θολωτό τάφο, και σε άλλες θέσεις στα ανατολικά. Παρά την πρόθεση και τη σχετική αίτηση, εντατική επιφανειακή έρευνα, σύμφωνα με εντολή της Εφορείας, έγινε μόνο στον αγρό Μενεγάτου.

2. Η ανασκαφική διερεύνηση με μικρές δοκιμαστικές τομές σε όλες τις κατευθύνσεις (σε ακτίνα ~ 50 μ.), γύρω από το χώρο, όπου είχαν την προηγούμενο χρόνο ανακαλυφθεί οι τοίχοι, ο δρόμος και τα κτίρια, προκειμένου να διευκρινιστεί αν υπάρχουν άλλες αρχαίες κατασκευές. Η διερεύνηση μέχρι την αποκάλυψη του στέρεου βράχου, απέδειξε ότι δεν υπήρχαν άλλες κατασκευές στο χώρο της ανασκαφής σε έκταση περίπου 4 στρεμμάτων.

3. Η συνέχιση και ολοκλήρωση της ανασκαφής στα δυο κτίρια που είχαν ανακαλυφθεί τον προηγούμενο χρόνο, ώστε να αποκαλυφθεί η οικοδομική ιστορία, ο χαρακτήρας, οι σχέσεις μεταξύ τους και οι χρήσεις τους. Χρειάστηκε να κοπούν και άλλα δένδρα στα βόρεια και στα δυτικά. Οι ρίζες των είχαν δημιουργήσει μεγάλο πρόβλημα στην κατάσταση διατήρησης των ερείπων και των κινητών ευρημάτων. Η ανασκαφή οργανώθηκε από τα νότια προς τα βόρεια, όπως το 2011, σε τομείς 5Χ5 μ., αριθμημένους από βορρά προς νότο, με υποδιαιρέσεις σε λωρίδες πλάτους 1.00 μ. Σε μερικά σημεία ο ανασκαφικός τομέας ήταν περιορισμένος στα φυσικά όρια των τοίχων των δωματίων. Τα βαθύτερα στρώματα έμειναν ανεξερευνήτα, γιατί τα καταλάμβαναν οι μακροί τοίχοι και οι τοίχοι του μικρού ελλειψοειδούς, ενώ αφέθηκε 1 τ.μ. ως μάρτυρας από το δρόμο. Στο περιορισμό αυτόν οφείλεται το ότι δε συγκολλήθηκαν πολλά αγγεία, αφού πολλά τμήματα τους δεν βρέθηκαν. Η έρευνα θα ολοκληρωθεί τον επόμενο χρόνο.

3.α. Με την έναρξη της ανασκαφής στο κεντρικό τετράγωνο, μέσα στο δρόμο που ορίζεται από τους μακρούς τοίχους, αποφασίστηκε η αφαίρεση σε στρώσεις της επίχωσης κάτω από το χαλικόστρωτο δρόμο. Μετά την αφαίρεση της πρώτης στρώσης πάχους ~0,20 μ. σε κεντρικό σημείο του τετραγώνου και αμέσως βόρεια από τον καμπύλο τοίχο του μικρού ελλειψοειδούς, αποκαλύφθηκαν τεμνόμενοι τοίχοι που σχηματίζουν ένα Ταυ[9], διαιρώντας το μέγαρο σε τρεις χώρους ή δωμάτια. Ο ένας τοίχος, με κατεύθυνση από νοτιοδυτικά προς βορειοανατολικά συνεχίζεται κάτω από τους μακρούς τοίχους και προς τις 2 κατευθύνσεις. Είχε χρησιμεύσει και ως ευθύγραμμος βόρειος τοίχος του μικρού ελλειψοειδούς, ενώ στα ανατολικά συναντά κάθετα τον ανατολικό τοίχο του μεγάλου μεγάρου. Ο τοίχος, που είναι κάθετος σ' αυτόν στα νότια, έχει κατεύθυνση από τα ΒΔ προς τα νοτιοανατολικά, συνεχίζεται κάτω από τους δυο μακρούς τοίχους και συναντά κάθετα ένα λεπτότερο τοίχο, που παρουσιάζει καμπυλότητα και προχωράει στα δυτικά κάτω από το μικρό ελλειψοειδές. Η στρώση που αφαιρέθηκε περιείχε τα

υλικά κατασκευής του οδοστρώματος: μικρές πέτρες, χαλίκια και χώμα, ενώ η κεραμική ήταν ελάχιστη. Αποκαλύφθηκε το στρώμα καταστροφής του μεγάρου με πέτρες μεσαίου και μικρούς μεγέθους προερχόμενες από τους τοίχους.

3.β. Το μικρό δίχωρο καμπυλόγραμμο κτίριο, που αποδείχθηκε με την ολοκλήρωση της ανασκαφής ότι είναι επίσης ελλειψοειδές, είχε είσοδο στην ανατολική πλευρά. Ένας ευθύγραμμος εσωτερικός τοίχος το διαιρεί σε δυο άνισα τμήματα. Το μεγαλύτερο τμήμα του το καλύπτει ο δυτικός μακρός τοίχος. Χρειάστηκε να αφαιρεθεί όλο το γέμισμα του τοίχου για να ερευνηθεί εν μέρει. Τα μικρά δωμάτιο-«πρόδομος» του μικρού ελλειψοειδούς είναι στενό, με πλάτος 1,50 μ. και χωρίζεται από το υπόλοιπο με λεπτό ευθύγραμμο τοίχο. Όλο το μικρό ελλειψοειδές σώθηκε σε ύψος μιας ή δυο σειρών από ημίεργες πέτρες, με πάχος τοίχων 0,50 και συνολικό εμβαδό ~ 30 τ.μ. Το πάχος του στρώματος που περιείχε το μικρό ελλειψοειδές ήταν από 0,30 μ. στα νότια μέχρι 0,50 μ. στα βόρεια, λόγω της κλίσης του εδάφους προς τα νότια. Η βόρεια στενή καμπυλόγραμμη πλευρά έχει εντελώς καταστραφεί στα δυτικά. Η είσοδος από τον πρόδομο στο κυρίως δωμάτιο βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του εσωτερικού τοίχου. Ως δυτικό τοίχο χρησιμοποίησε το δυτικό παχύ τοίχο του μεγάλου μεγάρου. Η κεραμική που βρέθηκε στην ανασκαφή του μικρού ελλειψοειδούς το χρονολογεί στο τέλος της ΥΕ ΙΙΙ Β και στην αρχή της ΥΕ ΙΙΙ Γ (1250-1150 π.Χ.) Μετά την εγκατάλειψη του διαμορφώθηκε ο μνημειώδης δρόμος που ορίζεται από τους δυο μακρούς παχείς τοίχους.

3.γ. Στο μεγάλο ελλειψοειδές μέγαρο η ανασκαφή προχώρησε σε βάθος μέχρι τα δάπεδα των δωματίων. Το παρθένο βραχώδες έδαφος βρέθηκε σε όλα σχεδόν τα τετράγωνα. Έμεινε για τον επόμενο χρόνο μικρή περιοχή στο νότιο δωμάτιο, επειδή η κατάσταση διατήρησης της κεραμικής επέβαλε αργούς ρυθμούς εργασίας και μόνιμη παρουσία συντηρητή στην ανασκαφή. Σε διάφορα σημεία βρέθηκαν πάνω στο πατητό χωμάτινο δάπεδο κομμάτια πηλού [10] και χωματόπλινθοι από την ανωδομή, διατηρημένοι σε κακή κατάσταση, που ξεχώριζαν από το ανοικτό χρώμα του πηλού [11]. Κατά το 2012 ολοκληρώθηκε η αποκάλυψη του εξωτερικού παχιού καμπύλου τοίχου στο βόρειο τμήμα και υπήρξε πλέον η συνολική εικόνα του. Η κάτοψη του είναι ελλειψοειδής (ή ακανόνιστα ωοειδής) με το βόρειο τμήμα λίγο πλατύτερο. Ο καμπύλος τοίχος είναι κατασκευασμένος με ημίεργες μεγάλες και μεσαίες ασβεστολιθικές πέτρες, με την ημικατεργασμένη επιφάνεια στις δυο όψεις, ενώ στη μέση υπάρχει γέμισμα με μικρές πέτρες, χαλίκια και λάσπη. Το πάχος του ποικίλει από 1,30 μ. μέχρι 1.50 μ. Οι τοίχοι σώθηκαν σε ύψος 0,50 μέχρι 1,20 στα βόρεια και στα ανατολικά. Το πάχος των εσωτερικών τοίχων είναι ~0,80 μ. Στην άνω επιφάνεια των, χωρίς ενδιάμεσο στρώμα, πατούν οι μεγάλες πέτρες των τοίχων του δρόμου. Ο νότιος εσωτερικός οριζόντιος τοίχος σώθηκε ελλιπής, λόγω της καταστροφής στο ανατολικό μέρος από την καλλιέργεια και της χρήσης των λίθων στην κατασκευή του μικρού ελλειψοειδούς κτιρίου. Στο δυτική πλευρά ο καμπύλος τοίχος έχει ενσωματώσει ριζιμικούς βράχους. Στα βόρεια και βορειοανατολικά δεν έχει διατηρηθεί η εξωτερική παρειά. Στα ανατολικά, νοτιοανατολικά και νότια σώθηκαν μικρές και λίγες μεσαίες πέτρες από το θεμέλιο, λόγω της καλλιέργειας στην περιοχή [12]. Στο μέσο της ανατολικής πλευράς πιθανόν ήταν η εξωτερική είσοδος του, αλλά ελάχιστα ίχνη σώθηκαν στο σημείο, όπου ο νότιος λεπτός τοίχος συναντά τον εξωτερικό παχύ τοίχο. Το βόρειο τμήμα είχε θεμελιωθεί πάνω στην επίχωση του λάκκου που είχε λαξευτεί για την αρχαιότερη κατοίκηση της θέσης. Ο καμπυλόγραμμος τοίχος σώθηκε στο μεγαλύτερο ύψος του (~1,20 μ.) στα βορειοανατολικά, με τρεις σειρές πετρών. Στο νότιο τμήμα σώθηκε στο ύψος μιας σειράς πετρών (~0,40 μ.). Οι πέτρες είναι

ασβεστολιθικές ημίεργες, μεγάλες και μεσαίες. Το εμβαδόν είναι ~200 τ.μ. (ωφέλιμο ~120 τ.μ., ο καμπυλόγραμμος τοίχος πάχους ~1,20-1,50 μ. καλύπτει 80 τ.μ.). Είναι το μεγαλύτερο καμπυλόγραμμο μέγαρο της εποχής στη δυτική Ελλάδα, με αμέσως επόμενο εκείνο του Θέρμου (~105 τ.μ.). [13]

Στο βόρειο ημικυκλικό δωμάτιο, το μισό βρίσκεται κάτω από τους παχείς τοίχους και από τον τετράγωνο μάρτυρα που έμεινε να δηλώνει το δρόμο. Στο δωμάτιο αυτό, μετά την αφαίρεση του χωμάτινου δαπέδου, αποκαλύφθηκαν λείψανα της πρώτης φάσης κατοίκησης σε στρώμα πάχους 0,15 μ.: τοίχος πάχους 0,40 μ. με κατεύθυνση από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Η κεραμική χρονολογήθηκε στην ύστερη ΜΧ και πρώιμη ΥΧ.

Στο δυτικό περίπου τετράπλευρο δωμάτιο στα τετράγωνα η κατάσταση ήταν περίπλοκη: εδώ ιδρύθηκε, μετά την εγκατάλειψη του μεγάλου μεγάρου, το μικρό ελλειψοειδές, ενώ μετά την εγκατάλειψη και εκείνου καλύφθηκε από τμήμα του δυτικού μακρού τοίχου. Η είσοδος προς το βόρειο δωμάτιο ήταν μπλοκαρισμένη κατά την καταστροφή και βρισκόταν κάτω από το βορειοδυτικό άκρο του βόρειου τοίχου του μικρού ελλειψοειδούς, που ήταν και ο διαχωριστικός τοίχος του βόρειου με το δυτικό δωμάτιο. Ο νότιος τοίχος σώθηκε σε κακή κατάσταση: το δυτικό τμήμα καλύφθηκε από τον καμπύλο του μικρού ελλειψοειδούς, ένα άλλο τμήμα του διαλύθηκε εντελώς και ένα άλλο βρίσκεται κάτω από τους παχείς μακρούς τοίχους.

Το ανατολικό δωμάτιο έχει υποστεί καταστροφή, καθώς το δυτικό μισό καταλαμβάνεται από τον ανατολικό παχύ τοίχο και το ανατολικό είχε σχεδόν ολοκληρωτικά καταστραφεί από την καλλιέργεια του λιόφυτου. Ολόκληροι σώζονται ο βόρειος και ο δυτικός τοίχος του. Ο ανατολικός σώζει την εσωτερική παρειά του, ενώ το νότιο τμήμα έχει διαλυθεί. Ο λεπτός ελαφρά καμπυλωτός νότιος τοίχος του σώζεται μόνο στο θεμέλιο. Για τον τοίχο αυτό γίνεται αναφορά στην ανασκαφή του 2013, που τέλειωσε η έρευνα στο χώρο αυτό. Στη νοτιοανατολική γωνία του ήταν η πιθανή είσοδος στο μέγαρο. Στη βορειοανατολική γωνία σώθηκε τμήμα δαπέδου του από πλατιές βοτσαλωτές πέτρες [14].

Το νότιο δωμάτιο ήταν το μεγαλύτερο σε έκταση και το πιο προβληματικό. Σε αυτό δεν σώθηκε ο ανατολικός παχύς τοίχος στο μεγαλύτερο τμήμα του, αφού είχε καταστραφεί από την καλλιέργεια. Το νότιο τμήμα του καμπυλόγραμμου τοίχου είχε διαλυθεί εντελώς [15]. Στα ανατολικά, από τον καμπύλο τοίχο σώζεται μόνο το θεμέλιο και με δυσκολία αποκαθίσταται η περασιά του. Στη δυτική γωνία του δωματίου υπάρχει κυκλική κατασκευή από μικρές πέτρες διαμέτρου 0,60 μ., που ίσως χρησίμευε ως χώρος τοποθέτησης μεγάλου αγγείου (πιθαριού), αλλά στο εσωτερικό του δε βρέθηκε τίποτε. Όμοιος μικρότερος λάκκος, σκαμμένος στο βράχο και επενδυμένος με λάσπη (βοθρίσκος) βρέθηκε στη βορειοανατολική γωνία του.

Σημαντική ανακάλυψη έγινε στο δυτικό και βόρειο μισό του νότιου δωματίου. Μια έκταση ~ 6 τ.μ., που είχε αποκαλυφθεί το 2011, με καμένο χώμα και χονδροειδή κεραμική ερευνηθήκη φέτος σε ένα τμήμα της. Επιβεβαιώθηκε ο χαρακτηρισμός της ως πυράς ή εστίας. Είναι η μοναδική που ανακαλύφθηκε στο μεγάλο ελλειψοειδές μέγαρο. Ήταν ακανόνιστα κυκλική με διάμετρο περίπου 2,00 μ. και δεν είχε κάποια κατασκευή, αλλά ήταν ένας χώρος στον οποίο άναβαν τη φωτιά για τις τροφοπαρασκευαστικές δραστηριότητες. Η εστία συνεχιζόταν δυτικά κάτω και βαθύτερα από τον καμπύλο τοίχο του μικρού ελλειψοειδούς και κάτω από τον

παχύ τοίχο. Για την έρευνα δεν άρκεσε ο χρόνος και αφέθηκε να ερευνηθεί τον επόμενο.

Το νοτιότερο τμήμα του δωματίου χρησίμευε για βιοτεχνικές δραστηριότητες (πλεκτική, υφαντουργία), όπως μαρτυρούν τα υφαντικά βάρη και τα συναφή πήλινα σύνεργα.

δ) Ανασκαφή έτους 2013

1. Προκειμένου να ολοκληρωθεί η έρευνα και να συνεχιστεί η μελέτη των ευρημάτων, ζητήθηκε ανανέωση της άδειας ανασκαφής και το έτος 2013. Το πρόγραμμα προέβλεπε την ολοκλήρωση της ανασκαφής και τη συνέχιση της μελέτης των ευρημάτων από την ανασκαφή του. Ο πρώτος στόχος επιτεύχθηκε. Ερευνήθηκαν τα βαθύτερα και αρχαιότερα στρώματα και διευκρινίστηκε η χρονολογία οικοδόμησης του ελλειψοειδούς μεγάρου στα μέσα του 15ου αιώνα π. Χ., πάνω σε λείψανα αρχαιότερης κατοίκησης (16ου αι. π. Χ. ή αρχαιότερης), που εντοπίστηκαν στην ανασκαφή του 2012. Ο δεύτερος στόχος των εργασιών του 2013: η συντήρηση, καταγραφή, σχεδίαση, φωτογράφιση και μελέτη των ευρημάτων δεν επιτεύχθηκε, λόγω αφόρητης πίεσης της Εφορείας, που περιορίσε το χρόνο εργασίας σε τέσσερις εβδομάδες, αντί για έξι που είχε ζητηθεί. Προχώρησε η συντήρηση των ευρημάτων, χωρίς να ολοκληρωθεί.

2. Στην ανασκαφή βαθύτερων στρωμάτων σκοπός ήταν να διευκρινιστεί η χρονολόγησή τους. Αυτό αποδείχτηκε δύσκολο εξαιτίας του περιορισμένου χώρου ανάμεσα στους τοίχους.

α. Στους στενούς χώρους του δυτικού και βόρειο δωματίου συλλέχθηκαν κατά τον καθαρισμό των τοίχων πολλά όστρακα, τα περισσότερα χονδροειδή χειροποίητα. Λίγα ήταν λεπτότεχνα. Αφαιρέθηκαν μικρές και μεσαίες πέτρες από το γέμισμα του δυτικού παχίου τοίχου και αποκαλύφθηκε η συνέχεια του λεπτού τοίχου με κατεύθυνση από τα ανατολικά προς τα δυτικά, που είχε αποκαλυφθεί πέρυσι στο βόρειο δωμάτιο, μετά την αφαίρεσή του χωμάτινου δαπέδου. Η κεραμική μελετήθηκε και έδειξε πρώιμη χρονολογία (MX III/YX I).

β. Μικρό τμήμα αντίστοιχου τοίχου, με κατεύθυνση από τα βόρεια προς τα νότια, αποκαλύφθηκε στο στενό χώρο στα νοτιοανατολικά, μέσα στον πρόδομο του μικρού ελλειψοειδούς. Κι εδώ η κεραμική είναι αρχαιότερη. Ακόμη, μικρό τμήμα παλιότερου τοίχου, μήκους 1,00 μ., αποκαλύφθηκε κάτω από τον ανατολικό παχύ τοίχο με κατεύθυνση από ανατολικά προς τα δυτικά. Πιθανόν να ανήκει σε παραστάδα που ενίσχυε τον κεντρικό τοίχο στη στήριξη της οροφής του μεγάρου.

γ. Στο μακρόστενο χώρο ανάμεσα στον ανατολικό τοίχο του μικρού ελλειψοειδούς και τον κάθετο εσωτερικό τοίχο του μεγάλου μεγάρου, ερευνήθηκε το τελευταίο στρώμα. Αφαιρέθηκε χώμα πάχους 0,20 μ. και αποκαλύφθηκε το χωμάτινο δάπεδο. Πάνω σε αυτό ανακαλύφθηκαν τμήματα ορθογώνιων πηλοπλίνθων, πεσμένων από την ανωδομή. Τέτοιοι πηλόπλινθοι ανακαλύφθηκαν σε πολλά σημεία της ανασκαφής, σε επαφή με το βράχο και στα δάπεδα των δωματίων. Μόνο από το ξανθωπό χρώμα τους ξεχωρίζουν από το χώμα. Λίγα συνανήκοντα όστρακα μεγάλων αγγείων επίσης αποκαλύφθηκαν.

δ. Στο νοτιοδυτικό τμήμα του νότιου δωματίου η κατάσταση ήταν ενδιαφέρουσα και περίπλοκη. Είχε αποκαλυφθεί μια περιοχή με καμένα και μαυρισμένα χώματα που περιείχαν αρκετή κεραμική όλων των τύπων, μικρά κομμάτια κάρβουνου και καμένα οστά και δόντια ζώων. Την είχαμε ονομάσει «πυρά» ή «εστία» και ήταν η

μοναδική που ανακαλύφθηκε σε όλη την ανασκαφή. Η πυρά συνεχιζόταν κάτω από τον καμπύλο τοίχο του μικρού ελλειψοειδούς και κάτω από τον ανατολικό μακρύ τοίχο. Οι δυο αυτοί τοίχοι δυσκόλεψαν πολύ την ανασκαφή της πυράς, αφού μεγάλα τμήματα της δεν ερευνήθηκαν, γιατί έπρεπε να καθαιρεθούν τμήματα των δυο τοίχων προκειμένου να ολοκληρωθεί η έρευνα της πυράς. Υποβλήθηκε αίτημα στον επιβλέποντα προϊστάμενο της Εφορείας να αφαιρεθούν κάποιες πέτρες, που μετά τη μέτρηση, τη σχεδίαση, την αρίθμηση και η φωτογράφιση τους, θα επανατοποθετούνταν στη θέση τους, μετά την ανασκαφή του υποκείμενου στρώματος που περιείχε άφθονη κεραμική, αλλά δεν υπήρξε θετική ανταπόκριση. Ύστερα από αυτό, ερευνήθηκε μόνο το τμήμα της πυράς που ήταν έξω από την πορεία των τοίχων.

ε. Αφαιρέθηκαν σταδιακά μέσα από το παχύ και σκληρό καμένο χώμα μεγάλα και μικρότερα όστρακα χειροποίητων αγγείων από ακάθαρτο πηλό, οικιακής χρήσης, κυρίως μαγειρικών σκευών, από τα οποία συγκολλήθηκαν και αποκαταστάθηκαν στη μελέτη του 2017 και 2018 ολόκληρα ή εν μέρει κάποια αγγεία. Πολλά από τα όστρακα διαλύονταν μετά τον ξηρό καθαρισμό στη θέση τους, αφού ήταν κακοηγήμενα, και χρειάστηκε να εμποτισθούν με στερεωτικό υλικό για γίνει δυνατή η αφαίρεση και η μεταφορά τους στο εργαστήριο. Ενδιαφέροντα ευρήματα ήταν οι πήλινες αγνίθες και τα αλλά πήλινα σύνεργα υφαντικής, των οποίων μέχρι σήμερα δεν έχουν εντοπιστεί παράλληλα.

στ. Προβληματικό, και δύσκολο για την οριστική απάντηση του, ζήτημα, έχει μείνει, μετά και την ανασκαφή του 2013, η ύπαρξη του νοτίου τοίχου από το Η που αρχικά υποτέθηκε ότι χωρίζει το μέγαρο σε τέσσερις χώρους/δωμάτια. Μετά την αφαίρεση όλου του στρώματος της πυράς με τα καμένα αγγεία διαπιστώθηκε ότι η πυρά είχε καλύψει το κεντρικό τμήμα του λεπτού τοίχου. Αυτό δείχνει ότι ο λεπτός τοίχος είναι αρχαιότερος από τον ορίζοντα της πυράς, που είναι ο ορίζοντας του μεγάλου μεγάρου, οπότε πιθανόν είναι σύγχρονος με τα κατάλοιπα των τοίχων που βρέθηκαν στα άλλα δωμάτια και αποτελούν την πρώτη φάση κατοίκησης του χώρου. Πιθανόν να κατασκευάστηκε άλλος τοίχος που πατούσε πάνω στον προηγούμενο και αυτός να χώριζε τα δωμάτια στο νοτιο τμήμα του μεγάρου. Αλλά η καταστροφή του και η χρήση του υλικού για την οικοδόμηση του μικρού ελλειψοειδούς παχιού τοίχου, καθώς και η βαθιά καλλιέργεια στο ανατολικό τμήμα του νότιου δωματίου, τον «εξαφάνισαν». Την αρχαιότερη χρήση του τοίχου δείχνει η ανεύρεση κεραμικής του τέλους της ΜΧ ΙΙΙ και των αρχών της ΥΧ Ι κατά τον καθαρισμό του.

ζ. Η κατάσταση διατήρησης των ερειπίων συνολικά ήταν απελπιστικά κακή, με καταστροφές που έγιναν ήδη στην αρχαιότητα και με τις συνεχείς ανοικοδομήσεις (τέσσερις συνολικά), αλλά και στα νεότερα χρόνια με τη δημιουργία των αναβαθμίδων, την κατασκευή των αναλημματικών τοίχων και τη φύτευση ελαιοδένδρων. Η χρήση του χώρου ως νεκροταφείου τη ρωμαϊκή περίοδο είχε ηπιότερη και μικρότερη επίδραση.

ε) Πρόταση αναπαράστασης του ελλειψοειδούς μεγάρου

Τα διαθέσιμα στοιχεία λίγο βοηθούν στην προσπάθεια υποθετικής ανακατασκευής του οικοδομήματος. Η ποσότητα των πετρών, αν συνυπολογιστούν οι πεσμένες που βγήκαν στην ανασκαφή, οι πέτρες των αναλημματικών τοίχων και των τοίχων του δρόμου, που προέρχονταν από την καταστροφή του οικοδομήματος, δεν

αρκούν για να στηρίξουν ύπαρξη εξολοκλήρου πετρόκτιστων τοίχων. Προτείνεται η πιθανή ανακατασκευή του με πετρόκτιστη κρηπίδα μέχρι ύψος περίπου 1,50 μ. και με ανωδομή από πλίνθους και πολλά ξύλα, που θα στήριζαν την κεκλιμένη οροφή που ήταν κατασκευασμένη από ξύλα, κλαδιά και λάσπη.

Οι ποσότητες πηλόμαζας από ανοικτό καστανό καθαρό πηλό, που συλλέχθηκαν σε όλη την έκταση και σε όλα τα βάθη της ανασκαφής, ήταν προφανώς δομικά στοιχεία των τοίχων και της στέγης. Η συλλογή πολλών κομματιών κάρβουνου ενισχύει την ερμηνεία αυτή. Τμήματα πλίνθων ή και ολόκληροι πλίνθοι βρέθηκαν σε πολλά σημεία.

Το μεγάλο πάχος του σωσμένου τμήματος των τοίχων οφείλεται πιθανόν στο ότι σε όλο το οικοδόμημα (ή τμήμα του) υπήρχε ξύλινο εσωτερικό ξύλινο «πατάρι» για τη διαμονή των ενοίκων. Για τις αποθηκευτικές, τροφοπαρασκευαστικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες χρησιμοποιούνταν κυρίως τα ισόγεια διαμερίσματα. Αυτό τεκμηριώνεται από τα μαγειρικά σκεύη, τα σκεύη πόσης και εστίασης, τα πέτρινα εργαλεία, και τις αγνύθες και άλλα σύνεργα υφαντικής.

Η πρόταση αναπαράστασης στηρίζεται στα δεδομένα της ανασκαφής και σε παράλληλα, όπου αυτά υπάρχουν. Έτσι, αυτή τη μορφή πρέπει να είχαν οι οικιστικές εγκαταστάσεις στην Κέρκυρα, στη Λευκάδα, στο Μεγανήσι, στην Κεφαλονιά (Βουνιάς-Αγιοι Θεόδωροι Σάμης), στην Ιθάκη και στη δυτική ηπειρωτική χώρα (Θέρμος). Στη Ζάκυνθο είχαν μονο ευθύγραμμα κτίρια, ενώ στην Κεφαλονιά, στην κεντρική περιοχή της Κράνης (Σταροχώραφα και Παλιά Στάνη-Προσφολέικα) τα δυο γνωστά από ανασκαφές κτίρια είχαν ευθύγραμμους τοίχους.

B. Στρωματογραφία και κινητά ευρήματα

1 ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Η στρωματογραφία, λόγω της ιδιαιτερότητας του χώρου, δεν ήταν ίδια σε όλη την ανασκαμμένη περιοχή: ήταν διαφορετική στο καλλιεργημένο χωράφι από εκείνη που ήταν στο μεγαλύτερο τμήμα της ανασκαφής, το ακαλλιεργητο, όπου πριν από την ανασκαφή υπήρχαν πυκνά δασικά δένδρα και σωροί από μεγάλες και μεσαίες πέτρες [16].

Ανώτερο στρώμα (επιφανειακό): Το επιφανειακό στρώμα είχε χρώμα σκούρο καστανό, σχεδόν μαύρο, από τα φύλλα που σάπιζαν επί αιώνες. Στο βόρειο και δυτικό τμήμα του κτιρίου, όπου δεν είχε γίνει καλλιέργεια, είχαν σωρευτεί πέτρες και είχαν φυτρώσει ψηλά δένδρα. Οι μόνες ενδείξεις για αρχαία ήταν οι μεγάλες πέτρες που ανήκαν στους δυο παχείς τοίχους. Μέσα στα φύλλα των δένδρων και στο μαύρο χρώμα υπήρχαν πολλά θραύσματα κεραμίδων και μικρές και μεσαίες. Το πάχος του στρώματος ήταν 0,10-0,30 μ.

Στο ανατολικό τμήμα, όπου το χωράφι καλλιεργούνταν, η επιφάνεια ήταν σε χαμηλότερη στάθμη και το επιφανειακό καλλιεργημένο χρώμα είχε ανοικτό καστανό χρώμα με πάχος περίπου 0,20 μ. Εδώ στο επιφανειακό στρώμα φάνηκαν και όσοι ρωμαϊκοί τάφοι δεν είχαν διαλυθεί κατά τις διαμορφώσεις και την καλλιέργεια.

Μεσαίο στρώμα (καταστροφής): Το αποτελούσαν στρώσεις μεσαίου μεγέθους λίθων, πεσμένων από τους τοίχους, με χρώμα σκούρο καστανό και ανάμεσα στις πέτρες λίγα φθαρμένα όστρακα αγγείων ΥΕ χρόνων. Το πάχος ποίκιλε από 0,30

μέχρι 1,00 κατά τόπους: Στο βόρειο δωμάτιο έφτανε το 1,00 μ και στο δυτικό δωμάτιο ερευνήθηκε το πάχος ήταν 0,50-0,80 μ., και περιλάμβανε στο πάχος του το μικρό ελλειψοειδές κτίριο. Στο νοτιο δωμάτιο το πάχος ήταν 0,40 μ. (μέσος όρος) και στο ανατολικό δωμάτιο ήταν 0,50 μ. στα ανατολικά και νότια και 1.00 μ στα βόρεια και δυτικά.

Κατώτερο Στρώμα (δαπέδου): Είχε σφραγιστεί από το στρώμα καταστροφής και είχε πάχος (κατά μέσο όρο) 0,20 μ. Το χώμα ήταν σκληρό σκούρο καστανό με λιπαρή υφή. Οι πέτρες είχαν καταπλακώσει όσα αγγεία βρέθηκαν σπασμένα στο βόρειο, στο ανατολικό και στο νότιο δωμάτιο. Λιγότερα αγγεία και όστρακα βρέθηκαν στο δυτικό δωμάτιο, όπου οι χώροι που ερευνήθηκαν ήταν στενοί. Τα όστρακα των αγγείων είχαν διασπορά μέχρι και 1,00 τ.μ. Η φθορά και η αποσπασματικότητα δημιουργεί δυσκολία στη συγκόλληση, αποκατάσταση και μελέτη τους. Δυσκολία δημιουργεί και το γεγονός ότι πολλά κομμάτια αγγείων παρέμειναν στα άσκαφτα στρώματα κάτω από τους μακρούς τοίχους, τους τοίχους των κτιρίων και το «μάρτυρα» του δρόμου.

Στρώμα αρχαιότερης κατοίκησης: Εντοπίστηκε κάτω από τα πατώματα των δωματίων του μεγάρου. Στο νότιο δωμάτιο φαίνεται η πορεία πιθανού τοίχου με κατεύθυνση ανατολή-δύση σε μήκος 6 μ. Τμήμα τοίχου, με κατεύθυνση από ανατολή σε δύση, βρέθηκε επίσης κάτω από το πάτωμα του βόρειου, ενώ άλλο μικρό τμήμα τοίχου, με κατεύθυνση βορρά-νότο, βρέθηκε κάτω από το πάτωμα του δυτικού δωματίου. Στην ίδια φάση χρονολογούνται ο δυο στενοί λοξοί τοίχοι βορειοδυτικά έξω από το μέγαρο. Πριν από την αρχαιότερη κατοίκηση, λόγω της κλίσης του εδάφους προς τα νότια, έγινε διευθέτηση του χώρου με την λάξευση του βράχου στα βόρεια και δυτικά, ώστε να δημιουργηθεί η ίδια στάθμη στην κατασκευή των πρώτων κτιρίων. Η λάξευση αυτή αποκαλύφθηκε στο βόρειο και στο δυτικό δωμάτιο. Μετά την καταστροφή των ισοπεδώθηκαν τα ερείπια, γέμισαν με αυτά το «λάκκο» (βόθρο) στα βορειοδυτικά και η στάθμη στην οποία κατασκευάστηκε το δάπεδο του μεγάλου μεγάρου ανυψώθηκε περίπου 0,30 μ. [17]

2 ΕΥΡΗΜΑΤΑ

α. Κεραμική

Η τελευταία χρονολογικά μελέτη ΥΕ κεραμικής από την Κεφαλληνία έγινε πριν από είκοσι χρόνια. Το υλικό που υπήρχε τότε στη διάθεση της μελέτης είχε χρονολογηθεί μετά την ΥΕ ΙΙΒ (1450-1390 π.Χ.) και προέρχονταν αποκλειστικά από τα νεκροταφεία. Η μεγάλη πλειονότητα της κεραμικής χρονολογούνταν κυρίως στην ΥΕ ΙΙΙ Γ (1190 π.Χ.).

Η καθιερωμένη από τους Arne Furumark και P. Mountjoy χρονολογία και τυπολογία της μυκηναϊκής κεραμικής λίγο βοηθάει στην ταύτιση των τύπων της κεραμικής που προέρχεται από την ανασκαφή του μεγάρου των Τζαννάτων, επειδή μεγάλη ποσότητα κεραμικής, τόσο χρονολογικά όσο και τυπολογικά, δύσκολα εντάσσεται στο παραπάνω σύστημα χρονολόγησης, αφού υπάρχουν ευρήματα που ανάγονται ακόμη και στη ύστερη ΜΧ ΙΙΙ, περίπου δυο αιώνες παλιότερα.

Η μελέτη της κεραμικής άρχισε το 2012 και επαναλήφθηκε το 2017 και 2018, χωρίς ακόμη να έχει ολοκληρωθεί. Μια πρώτη καταγραφή των αποτελεσμάτων της μελέτης κατατέθηκε το 2018 στο ΙΑ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο.

Ως γενικές εισαγωγικές, αλλά και βασικές παρατηρήσεις αναφέρονται εδώ:

α) Η λεπτότεχνη γραπτή κεραμική, η τυπική «μυκηναϊκή», είναι μειονότητα στο σύνολο της κεραμικής απο το μέγαρο. Αυτό δημιουργεί μεγάλη δυσκολία στην ταύτιση και χρονολόγηση των τύπων των αγγείων.

β) Στρωματογραφημένο κεραμικό σύνολο από οικιστικό στρώμα στην Κεφαλληνία, που επίσης βρίσκεται σε στάδιο προκαταρκτικής μελέτης και είναι επίσης σε αποσπασματική κατάσταση και έχει μελετηθεί μόνο σε τμήμα του, προέρχεται από την πρόσφατη ανασκαφή οικοπέδου στην *ΠαλιάΣτάνη/Προσφολείκα* Αργοστολίου.

γ) Η κεραμική της ανασκαφής που προέρχεται από οικιστικό περιβάλλον, όπου επιδρούν πολλοί παράγοντες φθοράς, είναι κακά διατηρημένη, πολύ δύσκολη στην ανάκτηση λόγω του μεγάλου θρυμματισμού, και δυσκολότερη στη συγκόλληση και αποκατάσταση, λόγω της όπτησης σε χαμηλή θερμοκρασία, αλλά και από την υφή και τη σύσταση του τοπικού χώματος, που περιέχει πολλές όξινες ουσίες, εξαιτίας της υπερβολικής βλάστησης στο νησί. Η κεραμική των τάφων, όπου το περιβάλλον διατήρησης είναι διαφορετικό, είναι πάντοτε καλύτερα διατηρημένη και τα αγγεία είναι συνήθως ακέραια ή συγκολλούνται και αποκαθίστανται ευκολότερα.

Σε όλα τα δωμάτια του μεγάρου και σε διάφορα στρώματα συλλέχτηκαν όστρακα αγγείων που χρονολογούνται στις περιόδους από τη ύστερη ΜΕ ΙΙΙ μέχρι και την πρώιμη ΥΕ ΙΙΙΓ (1650-1150 π. Χ.). Αν και η πλειονότητα των οστράκων, ιδίως από το κατώτερο στρώμα, συνανήκουν, δεν κατέστη δυνατή η συγκόλληση πολλών ολόκληρων αγγείων. Οι κατηγορίες ορίζονται εδώ με μικτά κριτήρια: τη σύσταση του πηλού, τον τρόπο κατασκευής και όπτησης, τη χρονολόγηση και τη χρήση.

Οι βασικές και οι πιο πολυάριθμες κατηγορίες κεραμικής είναι τέσσερις:

α) Τροχήλατη κεραμική γκρίζα ή καστανή απο καθαρό ή λιγότερο καθαρό πηλό με λεία επιφάνεια τοπικής μεσοελλαδικής παράδοσης, σχετικά κακοψημένη. Κύρια σχήματα: κάνθαροι [18], ανοικτοί αμφορείς, και σκύφοι με λοξές μικρές λαβές μινυακού ρυθμού (ΜΕ ΙΙΙ/ΥΕ Ι) [19, 25].

β) Τροχήλατη λεπτότεχνη τοπική «κεφαλληνομυκηναϊκή» κεραμική ΥΕ ΙΙ και ΙΙΙ περιόδων, από καθαρό πηλό, σε υποκατηγορίες: κιτρινόλευκη (κύλικες), ανοικτή καστανή και ερυθρωπή. Ελάχιστα έχουν διακόσμηση. Τυπικά σχήματα είναι τα αλάβαστρα [20], οι σκύφοι [21, 22, 23], οι κύλικες - υψίποδες και με χαμηλό [24] και μεσαίο πόδι [26, 27], οι λεκάνες, οι πρόχοι, τα κύπελλα, οι υδρίες, οι αμφορείς, οι δίσκοι, και τα πινάκια.

γ) Χειροποίητη κεραμική από μαύρο έως σκούρο καστανό ακάθαρμο πηλό [29], με αμαυρόχρωμη επιφάνεια, καμιά φορά με εγχάρακτη], ανάγλυφη, ταινιωτή, σχοινόμορφη, ή στολιδωτή διακόσμηση [28]. Είναι επιβίωση της ΜΕ τοπικής κεραμικής παράδοσης με κύρια σχήματα τα πιθαράκια, τους κάδους, τους αμφορείς, τις λεκάνες, τα βαθιά κύπελλα, τις πρόχους [29] και τις λοπάδες.

Είναι μια ενδιαφέρουσα επιβίωση τοπικής κεραμικής παράδοσης μέσα στην ΥΧ και δεν έχει προσεχτεί ιδιαίτερα. Η κεραμική αυτή έχει βρεθεί επίσης στις Τρεις Λαγκάδες Ιθάκης και σποραδικά αναφέρεται σε άλλες θέσεις της δυτικής Ελλάδας.

δ) Χονδροειδής χειροποίητη κεραμική από ακάθαρτο πηλό, κύρια σε μαγειρικά και αποθηκευτικά αγγεία, πιθαράκια [31], αμφοροειδείς χύτρες [30], λεκάνες, κάδους με μικρές ή διχαλωτές λαβές, πώματα αγγείων [32].

Άλλα πήλινα ευρήματα

Ιδιαίτερα αναφέρεται μια κατηγορία πηλίνων σκευών για τα οποία δεν έχω βρει, τουλάχιστον ως τώρα, ακριβή παράλληλα. Πρόκειται για πήλινα δισκοειδή σκεύη με λαβή και θήλαστρο. Υποθέτουμε ότι είναι σύνεργα για την προετοιμασία του μαλλιού (γνέσιμο) για την παραγωγή του μάλλινου νήματος. Μια άλλη υπόθεση είναι ότι είναι πώματα κλειστών αγγείων, για ασφαλή μεταφορά του υγρού περιεχομένου τους [33].

Συλλέχθηκαν ακόμη μερικές δεκάδες αγνίθες (υφαντικά βαρίδια διαφόρων μεγεθών και σχημάτων): σφαιρικά, αμφικωνικά, κωνικά, κυλινδρικά, δισκοειδή [34].

Κοσμήματα – μικροαντικείμενα.

Λίθινα εργαλεία από βότσαλα διαφόρων τύπων [40, 41] καθώς και πολλά μικρολιθικά απολείσματα από πυριτόλιθο.

Λίγα κοσμήματα βρέθηκαν. Εδώ αναφέρονται ένα περίαπτο-σφραγίδα [35], ένα σφονδύλι [39], ένα δόντι κάπρου με οπή ανάρτησης [37] και μια χάντρα από κόκκινο αιματίτη [36] και μια τριγωνική αιχμή από γκριζό πυριτόλιθο [38].

Ακόμη βρέθηκαν πολλά κόκαλα και δόντια θηλαστικών ζώων, κυρίως αιγοπροβάτων και χοίρων και εδώδιμα όστρεα (πεταλίδες), πολλά κομμάτια κάρβουνου και σπόροι από το νεροκόσκινο (δεν μελετήθηκαν ακόμη).

Η ΜΧ ΚΑΙ Η ΥΧ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΧ και ΥΧ, ΜΕ και ΥΕ ή ΜΕ και Μυκηναϊκή;

Η επικεφαλίδα θέτει το ζήτημα της ορολογίας στη χρονολογία της 2ης χιλιετίας π. Χ. και συνακόλουθα τη φύση και το χαρακτήρα του πολιτισμού. Οι όροι μέση και ύστερη Χαλκοκρατία, χρησιμοποιούνται εδώ ως καταλληλότεροι, γιατί είναι πολιτισμικά ουδέτεροι και δηλώνουν χρονολογίες που είναι συμβατές με τις χρονολογίες της ευρύτερης περιοχής της κεντρικής και βόρειας ελληνικής χερσονήσου, των νότιων και δυτικών Βαλκανίων και των βόρειων νησιωτικών περιοχών του Αιγαίου, του Ιόνιου και της νότιας Αδριατικής.

α. Τα Επτάνησα και η βορειοδυτική Ελλάδα έμειναν σχεδόν σε όλη τη Χαλκοκρατία απομονωμένα από τις εξελίξεις στις νοτιότερες περιοχές, μέχρι τον 15ο αι., οπότε οι εκεί εξελίξεις επέδρασαν, όχι καθοριστικά, και στα Ιόνια νησιά, και περιορίζονται στα ταφικά έθιμα: τους θολωτούς και θαλαμωτούς τάφους, και λιγότερο στην οργάνωση του χώρου.

β. Ο πολιτισμός των Επτανήσων στο μεγαλύτερο μέρος της ύστερης Χαλκοκρατίας δεν είναι αιγαιακός/ελλαδικός στα κύρια χαρακτηριστικά. Τα νησιά είναι πολιτισμικά ενεργά τμήματα της δυτικής ηπειρωτικής περιφέρειας και

συμμετέχουν στο δίκτυο επαφών με τη δυτική Ιλλυρία και την νότια Ιταλία, με επεκτάσεις προς την Αδριατική και τη δυτική Πελοπόννησο.

γ. Τα «πως» και τα «γιατί» των πολιτισμών της Χαλκοκρατίας στο Ιόνιο πρέπει να απαντηθούν κυρίως με όρους τοπικού πολιτισμού: πληθυσμού, γεωργικών πρακτικών και τεχνολογίας (αρχιτεκτονικής και κεραμικής).

Η ΜΧ σε όλον το βόρειο και δυτικό ελληνικό χώρο «συμπιέζεται» ανάμεσα στην ΠΧ, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, και στην ΥΧ που επίσης έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η «συμπίεση» αυτή είναι τεχνητή και οφείλεται στην ανεπάρκεια στοιχείων, γεγονός που τα τελευταία χρόνια αλλάζει με τις νεότερες έρευνες.

Η φάση της μετάβασης από τη ΜΧ στην ΥΧ περίοδο στη νησιωτική δυτική Ελλάδα (Ιόνια Νησιά) είναι σχεδόν άγνωστη, αφού ελάχιστα έχει ερευνηθεί. Ο πολιτισμός των δυο πρώτων αιώνων της ΥΧ στα Επτάνησα φαίνεται ότι ελάχιστα διαφέρει από εκείνον της ΜΧ. Τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι ο συντηρητισμός και η εμμονή στην τοπική παράδοση, τόσο στην αρχιτεκτονική όσο και στην κεραμική.

Οι μελέτες για τη ΜΧ και την πρώιμη ΥΧ στην περιοχή είναι περιορισμένες. Με δεδομένη τη σπανιότητα αρχιτεκτονικών λειψάνων, η κύρια πηγή πληροφοριών είναι η κεραμική, που η μελέτη της οδηγεί σε κάποια συμπεράσματα.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι το ομηρικό ζήτημα προκάλεσε μεγάλη καθυστέρηση στην έρευνα της εποχής του Χαλκού στο Ιόνιο, αφού όλος ο 19ος και 20ος αιώνας αναλώθηκαν σ' αυτό και όχι στις πραγματικές ανασκαφικές έρευνες που θα έδιδαν στοιχεία ανασκαφικά τεκμηριωμένα και αδιάσειστα για το «που είναι τι και πότε» στην περιοχή.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα, από την εποχή του W. Dörpfeld και μέχρι το 2010, έχουν καταγραφεί εξωφρενικές απόψεις για την «Ιθάκη», επιστημολογικά και μεθοδολογικά εντελώς απορριπτέες, αφού την αναζήτησαν, χωρίς αποτέλεσμα, από την Κέρκυρα μέχρι τη Ζάκυνθο, τη Λευκάδα και την Ακαρνανία.

Πρέπει να υιοθετηθούν θεωρητικά πρότυπα που εξετάζουν τους τοπικούς πολιτισμούς μέσα από τις σχέσεις κέντρου-περιφέρειας και με την περαιτέρω διερεύνηση των χαρακτηριστικών της περιφέρειας τού Μυκηναϊκού κόσμου. Ακόμη, η συζήτηση της ιδιαίτερης δυναμικής των νησιωτικών κοινωνιών και η εντατικοποίηση της αρχαιολογικής έρευνας να γίνει σε νέες κατευθύνσεις, πάνω στις όποιες μπορεί να δρομολογηθεί μία προϊστορική αρχαιολογία των Ιόνιων νησιών.

ΛΕΖΑΝΤΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- 1 Γενική αεροφωτογραφία της περιοχής Τζαννάτων
- 2 Άποψη από τη Ράχη προς το Βόχυνα και τη θάλασσα
- 3 Αεροφωτογραφία της ανασκαφής το 2012
- 4 Ορθοχάρτης της ανασκαφής του 2011
- 5 Ρωμαϊκός τάφος με σκελετό πάνω σε κεραμίδα
- 6 Ο καμπύλος τοίχος του μικρού κτιρίου
- 7 Η ανασκαφή από τα βόρεια το 2011
- 8 Λεπτότεχνη κεραμική και κομμάτια πηλού
- 9 Τεμνόμενοι τοίχοι κάτω από το οδόστρωμα
- 10 Μάζες πηλού βόρεια από το μέγαρο
- 11 Ωμή πλίνθος στη θέση της
- 12 Ορθοχάρτης της ανασκαφής 2012
- 13 Κάτοψη της ανασκαφής με αρχιτεκτονικές φάσεις.
- 14 Τμήμα πλακόστρωτου στο ανατολικό δωμάτιο
- 15 Το κεντρικό τμήμα του νότιου δωματίου
- 16 Φωτογραφία της στρωματογραφίας
- 17 Τομές της ανασκαφής
- 18 Κάνθαρος με οξυκόρυφες λαβές
- 19 Όστρακα συνανήκοντα σε κάνθαρο ΜΕ ΙΙΙ παράδοσης
- 20 Ωοειδές αλάβαστρο

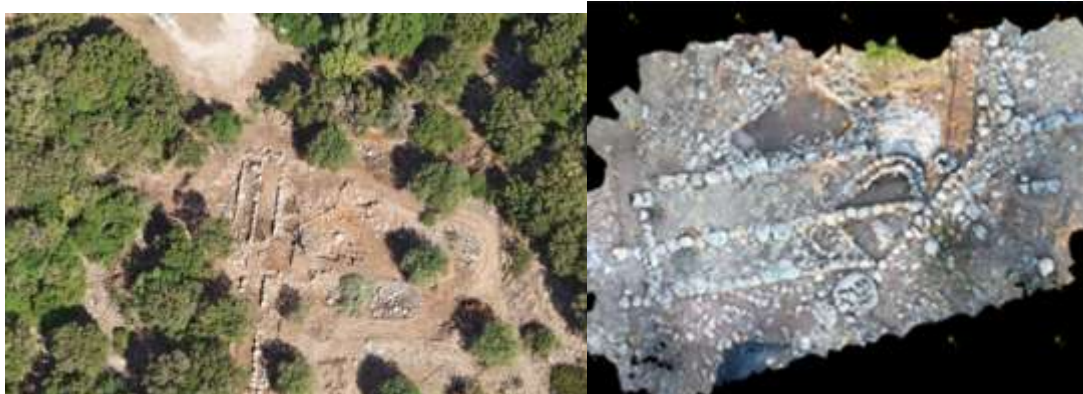
- 21 Λαβή και χείλος σκύφου
- 22 Σκύφος με λοξή λαβή
- 23 Λαβή ανοικτού αμφορέα
- 24 Χαμηλή βάση κύλικας
- 25 Όστρακα μινυακού ρυθμού
- 26 Κύλικα με ψηλό πόδι
- 27 κύλικα με χαμηλό πόδι
- 28 Όστρακα με στολιδωτή διακόσμηση
- 29 Κάτω τμήμα πρόχου
- 30 Αμφοροειδής χύτρα
- 31 Κάτω τμήμα από πιθαράκι
- 32 Πώμα αγγείου
- 33 Πήλινα σύνεργα/εργαλεία
- 34 Πήλινα σφαιρικά υφαντικά βάρη
- 35 Σταγονόσχημο επίμηκες περιάπτο ή σφραγιδόλιθος με δυσδιάγνωστο θέμα (ιπτάμενος γρύπας ;)
- 36 Σφαιρική χάντρα από αιματίτη
- 37 Δόντι κάπρου με οπές
- 38 Αιχμή πυριτόλιθου
- 39 λίθινο σφονδύλι
- 40 Λίθινο εργαλείο
- 41 Λίθινο εργαλείο

ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΕ ΛΕΖΑΝΤΕΣ

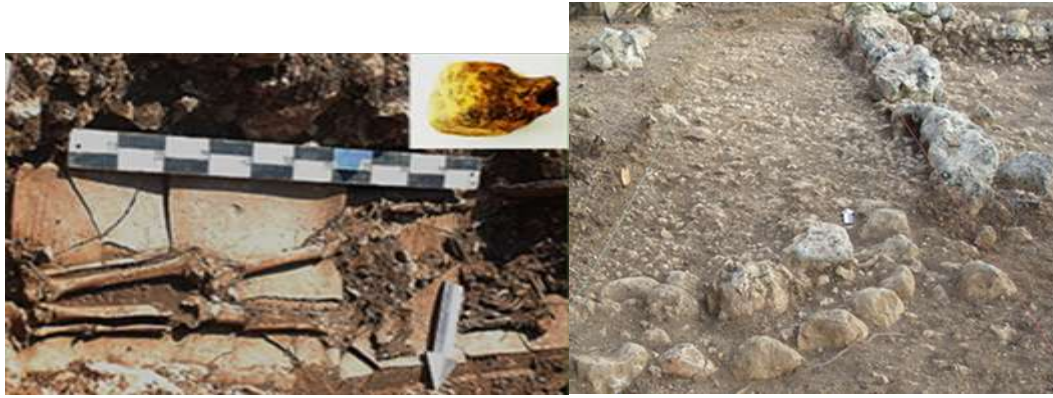
1 Γενική αεροφωτογραφία της περιοχής Τζαννάτων

2 Άποψη από τη Ράχη προς το Βόχουνα και τη θάλασσα

3 Αεροφωτογραφία της ανασκαφής το 2012

4 Ορθοχάρτης της ανασκαφής του 2011

5 Ρωμαϊκός τάφος με σκελετό πάνω σε κεραμίδα 6 Ο καμπύλος τοίχος του μικρού κτιρίου

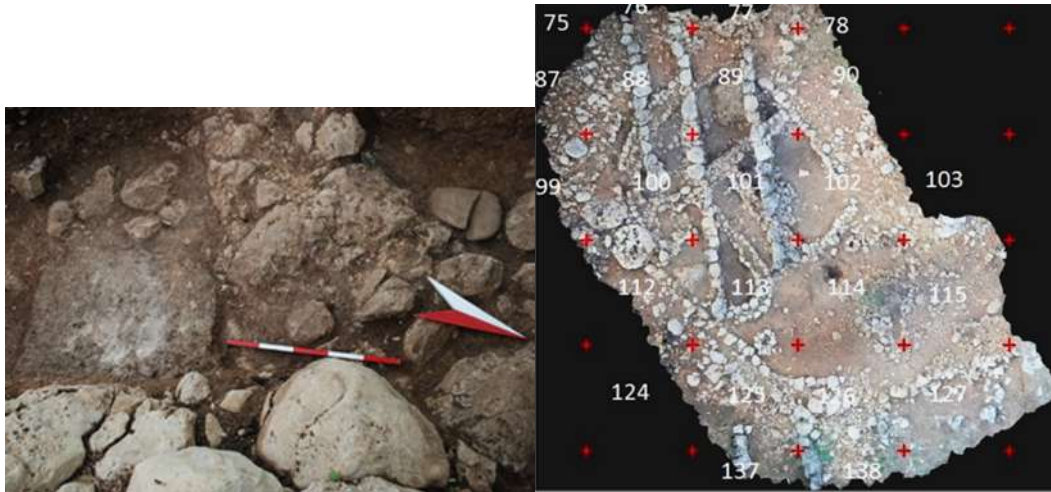
7 Η ανασκαφή από τα βόρεια το 2011

8 Λεπτότεχνη κεραμική και κομμάτια πηλού

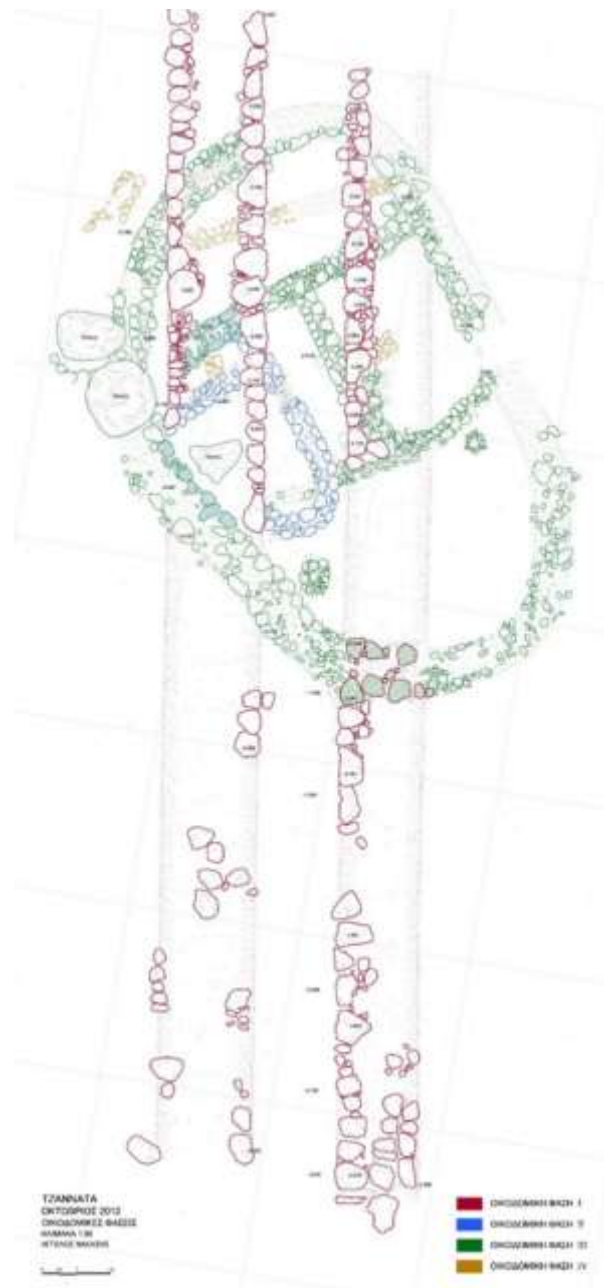

9 Τεμνόμενοι τοίχοι κάτω απο το οδόστρωμα

10 Μάζες πηλού βόρεια από το μέγαρο

11 Ωμή πλίνθος στη θέση της 12 Ορθογάρτης της ανασκαφής 2012

13 Κάτοψη της ανασκαφής με αρχιτεκτονικές φάσεις.

Φάση I κόκκινο: Μακροί τοίχοι + δρόμος.

Φάση II μπλε: αψιδωτό μέγαρο.

Φάση III πράσινο: ελλειψοειδές μέγαρο.

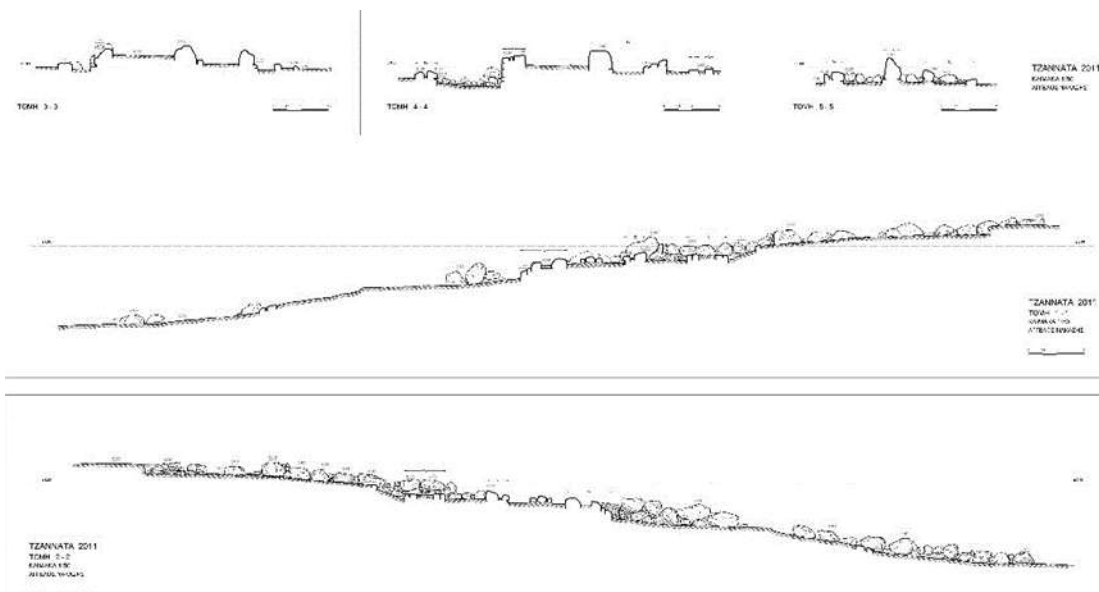
Φάση IV: αρχαιότερη εγκατάσταση 2012.

14 Τμήμα πλακόστρωτου στο ανατολικό δωμάτιο 15 το κεντρικό τμήμα του νότιου δωματίου

16 Φωτογραφία της στρωματογραφίας

17 Τομές της ανασκαφής

18 Κάνθαρος με οξυκόρυφες λαβές 19 Όστρακα συνανήκοντα σε κάνθαρο ΜΕ ΙΙΙ παράδοσης

20 Ωσειδές αλάβαστρο 21 Λαβή και χείλος σκύφου 22 Σκύφος με λοξή λαβή

23 Λαβή ανοικτού αμφορέα

24 Χαμηλή βάση κύλικας

25 Όστρακα μινυακού ρυθμού

26 Κύλικα με ψηλό πόδι

27 κύλικα με χαμηλό πόδι

28 Όστρακα με στολιδωτή διακόσμηση

29 Κάτω τμήμα πρόχου

30 Αμφοροειδής χύτρα

31 Κάτω τμήμα από πιθαράκι

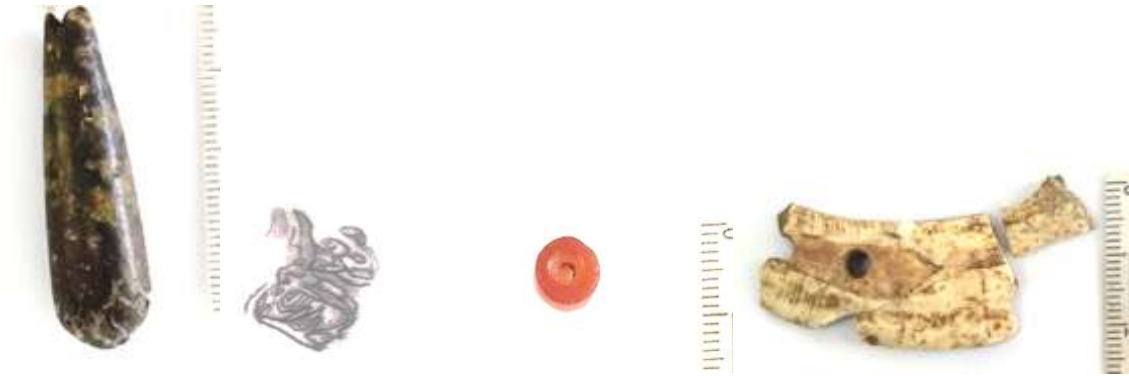
32 Πώμα αγγείου

33 Πήλινα σύνεργα/εργαλεία

34 Πήλινα σφαιρικά υφαντικά βάρη

35 Σταγονόσχημο επίμηκες περίαπτο ή σφραγιδόλιθος με δυσδιάγνωστοαιματίτη θέμα(ιπτάμενος γρύπας ;)
 36 Σφαιρική χάντρα από
 37 Δόντι κάπρου με οπές

38 Αιχμή πυριτόλιθου
 39 λίθινο σφονδύλι
 40 Λίθινο εργαλείο
 41 Λίθινο εργαλείο